

AR BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS TAIKYMAS MOTINAI UŽ GIMUSIO GYVYBINGO NAUJAGIMIO SVEIKATOS SUTRIKDYMĄ, KAI NETEISĖTI VEIKSMAI, SUKĖLĘ PADARINIUS SVEIKATAI, ATLIKTI VAISIUI ESANT ĮSČIOSE, NEPAŽEIDŽIA JOS TEISĖS Į PRIVATŲ GYVENIMĄ?

Benas Pečetauskas¹

DOI: <https://doi.org/10.7220/2029-4239.26.7>

SANTRAUKA

Sveikata yra viena svarbiausių vertybių. Vis tik, tobulėjant medicinai ir modernėjant pasauliui, iškyla vis sudėtingesnių klausimų, susijusių su jos gynimu. Šiame straipsnyje analizuota vaisiaus, esančio motinos iščiose sveikatos apsauga santykiyje su motinos teise į privatumą. Teisė į privatumą taip pat yra svarbi kiekvieno asmens teisė. Ši teisė nėra absoliuti ir kartais ją varžyti gali kitų teisės. Nėra aišku, kieno interesai turi būti ginami labiau, motinos teisė į privatumą ar vaisiaus sveikata. Atsižvelgiant į tai, buvo analizuojamas klausimas, ar baudžiamoji atsakomybė už gimusio gyvybingo naujagimio sveikatos sutrikdymą, jeigu neteisėti veiksmai, sukėlę padarinius sveikatai, atlikti vaikui esant iščiose, yra pažeidžianti motinos teisę į privatumą.

Tyrimo metu buvo analizuojami tokie elementai kaip: nusikaltimo žmogaus sveikatai objektas, dalykas, teisė į sveikatą, gyvybės pradžios momentas, gyvybingumo požymiai bei motinos teisė į privatumą. Atlikus tyrimą nustatyta, kad baudžiamosios atsakomybės taikymas motinai už sveikatos sutrikdymą, kai veiksmai atlikti vaisiui esant iščiose, nepažeidžia jos teisės į privatumą, o toks jos teisių apribojimas yra trumpalaikis ir padedantis išvengti didelių padarinių vaisiaus sveikatos atžvilgiu.

Tyrimo metu nustatyta, kad kiekviena valstybė turi teisę nuspręsti, koks momentas laikomas gyvybės pradžios momentu bei leidžiama nustatyti atsakomybės galimumą motinai už žalą vaisiui. Taip pat įrodyta, kad vaisiaus vystymasis yra vientisas procesas, prasidedantis nuo apvaisinimo momento motinos iščiose ir trunkantis visą jo gyvenimą. Atsižvelgiant į tai laikytina, kad jo teisės turėtų būti ginamos tam tikroje apimtyje.

¹ Autorius yra teisės magistras, Vytauto Didžiojo universiteto Teisės fakulteto absolventas.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI

Vaisius, sveikatos sutrikdymas, privatus gyvenimas.

SANTRUMPOS

BK – baudžiamasis kodeksas.

BPK – baudžiamojo proceso kodeksas.

EŽTT – Europos žmogaus teisių teismas.

LAT – Lietuvos Aukščiausiasis teismas.

ĮVADAS

Sveikata, kaip visuomenės gėris, yra viena didžiausių šiuolaikinių valstybių vertybių. Vis tik tobulėjant tiek pasauliui ir medicinai, tiek teisei sistemai, pradedama gilintis į vis sudėtingesnius klausimus. Teisės mokslininkai jau ne vienerius metus diskutuoja, kas laikoma žmogumi, nuo kurio momento atsiranda žmogus, tačiau pastaruoju metu pradėta diskutuoti apie tai, ar sveikata tikrai gali būti saugoma tik nuo gimimo momento, o gal tam tikras teisės ar teisėtus interesus gali turėti ir vaisius, esantis motinos įsčiose. Negana to, suvokiama, kad dauguma asmens teisių nėra absoliučios, todėl galimos tol, kol nepažeidžia kito asmens teisių. Vertinant vaisiaus sveikatą, neišvengiamai susiduriama su kita teise – moters teise į privatumą, kadangi vaisius ir jo sveikata yra tiesiogiai priklausomi nuo motinos veiksmų.

Sveikatos ir gyvybės gynimas yra labai svarbus valstybės uždavinys baudžiamosios teisės kontekste. Nusikaltimams žmogaus sveikatai yra skirtas atskiras baudžiamojo kodekso skyrius, kurio dalykas – gyvas žmogus. Baudžiamasis įstatymas tiesiogiai nenumato, kad nusikaltimų žmogaus sveikatai dalykas gali būti vaisius, kadangi paprastai laikoma, „kad vaiko gimimo momento konstatavimo kriterijai yra viso gyvybingo vaisiaus pasirodymas iš moters organizmo”,² taigi, analogiškai, nuo šio momento atsiranda žmogus. Kita vertus, baudžiamojoje teisėje galima matyti, kad vaisiui yra suteikiama tam tikra reikšmė. Kaip pavyzdį galima vertinti tokius baudžiamojo kodekso (toliau – BK) straipsnius, kaip 129 str. 2 d. 4 p. arba 135 str. 2 d. 4 p., kadangi šie straipsniai numato griežtesnę atsakomybę, kai veika padaryta nėščios moters atžvilgiu. Atsižvelgiant į tai, lyg ir būtų galima vertinti, kad vaisius turi tam tikrą reikšmę baudžiamosios teisės kontekste.

Vis tik mokslinėje literatūroje nesutariama, nuo kurio momento laikomas gyvybės atsiradimas – nuo vaisiaus pradėjimo momento ar vaiko gimimo momento. Pažymėtina, kad literatūroje gali būti išskiriama gerokai daugiau siauresnių gyvybės pradžios momentų (tokių kaip pirmojo judesio, virkštelės nukirpimo ir pan), tačiau, šio darbo kontekste bus apžvelgiamos būtent dvi minėtos teorijos, kurias analizuojant bus vertinamas probleminis temos klausimas ir ieškoma atsakymo, ar baudžiamosios atsakomybės taikymas motinai už naujagimio sveikatos sutrikdymą, kai neteisėti veiksmai padaryti jam esant įsčiose, nepažeidžia jos teisės į privatumą.

² Vaiko gimimo momento nustatymo įstatymas (2002 04 04, Nr. IX-837), 4 str. 1 d.

Lietuvos Respublikos vaiko gimimo momento nustatymo įstatyme nurodyta, kad „vaiko gimimo momento konstatavimo kriterijai yra viso gyvybingo vaisiaus pasirodymas iš moters organizmo“³ bei nurodyti „vaiko gyvybingumo požymiai – savarankiškas kvėpavimas ar širdies plakimas“⁴. Tik vadovaujantis nurodytais kriterijais galima konstatuoti, kad vaikas gimė gyvas. Remiantis tuo, baudžiamojoje teisėje skiriasi žmogaus gyvybės pradžia ir žmogaus gyvybės teisinė apsauga baudžiamosios teisės prasme. Atsižvelgiant į gyvybingumo kriterijus, darytina išvada, kad negimęs vaikas negali būti BK 135-140 str. dalyku. Taip pat ir teismai tokios pozicijos laikosi nagrinėjant bylas.⁵ Kita vertus, yra ir mokslininkų, manančių, kad gyvybė turi būti saugoma nuo vaisiaus užsimezgimo momento,⁶ kas reiškia, kad būtų suteikiamos teisės vaisiui, dėl ko atsirastų priešprieša tarp jų ir motinos teisių.

Atsižvelgiant į tai, kad nėra sutariama dėl gyvybės atsiradimo momento ir žmogaus pradžios momento, nėra vienareikšmės nuomonės, nuo kurio momento turi būti saugoma sveikata. Žmogaus sveikata yra vientisas procesas, o tam tikri pažeidimai gali turėti įtakos ne tik esamu momentu, bet ir likusį gyvenimą. Lygiai taip pat vientisas procesas yra ir vaisiaus vystymasis moters nėštumo metu. Sveikatos sutrikimai, atsiradę vaisiui esant moters gimdoje, pavyzdžiui, dėl motinos alkoholio vartojimo ar rūkymo, gali turėti išliekamąjį poveikį visam gyvenimui. Kita vertus, abejojama, ar vaisiaus apsauga turi būti maksimali ir neribota,⁷ ypač vaisiaus interesams susiduriant su motinos teisėmis, tokiais kaip teisė į privatumą. Teisė į privatumą yra svarbi kiekvieno asmens, tame tarpe ir motinos teisė. Teisė į privatumą būtent siejama su žalingu medžiagu, tokių kaip alkoholis ar rūkymas, vartojimu.

Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad 2021 m. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas priėmė nutartį⁸, kuria motina buvo patraukta baudžiamojon atsakomybėn už tai, kad vartodama alkoholį vaisiui dar esant iščiose, sutrikdė gyvybingo naujagimio sveikatą. Kvestionuotina, ar toks sprendimas yra tinkamas vertinant motinos teisės į privatą gyvenimą ir vaisiaus sveikatos sankirtą.

Tad šiuo tyrimu ir siekiama nustatyti, ar toks baudžiamosios atsakomybės taikymas motinai nepažeidžia jos teisės į privatą gyvenimą.

Probleminiai temos klausimai: koks yra sveikatos ir gyvybės santykis? Kokia gyvybės pradžios samprata tiksliausia vadovautis? Ar motina turi teisę į privatumą analizuojamos temos kontekste? Ar, ir jeigu taip, kokioje apimtyje turi būti saugoma vaisiaus sveikata kontekste su motinos teise į privatumą?

³ Ten pat.

⁴ Ten pat, 2 str. 2 d.

⁵ *Valstybė p. A.J.(S)*, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2016, Nr. 2K-367-697/2016).

⁶ Krescenijus Stoškus, „Žmogaus būties prenatalinė būklė: jos neliečiamumo etinis pagrindimas“, straipsnis knygoje: Andrius Narbekovas ir kt., *Medicina, etika ir teisė apie žmogų iki gimimo: mokslinė monografija* (Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2012): 9.

⁷ K. Meilius, „Nasciturus statusas antikinėje ir modernioje kultūroje bei teisėje. Medicina, etika ir teisė apie žmogų iki gimimo.“ (Kaunas: Vytauto Didžiojo Universitetas, 2012): 313.

⁸ *Valstybė p. R.S*, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2021, Nr. 2K-1-942/2021).

TEISĖS Į SVEIKATĄ IR GYVYBĖS PRADŽIOS MOMENTAI BAUDŽIAMOJOJE TEISĖJE

Sveikatos ir gyvybės santykis

Sveikata yra saugoma tiek nacionaliniais, tiek tarptautiniais teisės aktais. Lietuvoje svarbiausias teisės aktas, saugantis sveikatą, yra Lietuvos Respublikos Konstitucija, kadangi būtent Konstitucija yra skirta saugoti ir ginti svarbiausias asmens teises.⁹ Atsižvelgiant į sveikatos, kaip valstybės gėrio, svarbą, vienas svarbiausių valstybės uždavinių tampa užtikrinti kiekvienam asmeniui šio gėrio apsaugą nuo nusikalstamų veikų. Būtent todėl sveikata, kaip valstybės saugomas gėris, yra ginama baudžiamuoju kodeksu.

Pirmiausia, siekiant atskleisti sveikatos sampratą ir svarbą baudžiamosios teisės kontekste, aktualu atskleisti pačią asmens sveikatos sąvoką, kuria bus vadovaujama toliau atliekant tyrimą. Dažnai sveikata kasdienybėje suprantama vien kaip fizinės gerovės apibūdinimas, arba, kitaip tariant, ligų ar tam tikrų sutrikimų nebuvimas. J. S. Pečkaitis teigia, kad „žmogaus sveikatos supratimas įvairus ir kintamas – yra per šimtą jos apibrėžimų“¹⁰. Lietuvių kalbos žodyne sveikata apibrėžiama kaip „organizmo būklė, kai normaliai veikia visi organai“ ir „fizinis pajėgumas, stiprumas“.¹¹ Tačiau šis aiškinimas yra ganėtinai siauras, kadangi vadovaujantis juo turėtų būti vertinama tik fizinė būseną. Kiek kitokį aiškinimą pateikia Pasaulinė sveikatos organizacija (toliau – PSO), kuri sveikatą apibūdina kaip visiškos fizinės, psichinės ir socialinės gerovės būseną¹², kas reiškia, kad sveikata vertinama kaip vientisas procesas, kurį sudaro ne tik fizinė, tačiau ir psichinė būseną bei akcentuojama tai, kad sveikatai yra svarbi bendra gerovės būseną. Taip pat sveikata apibūdinama ir Lietuvos Respublikos sveikatos įstatymo 2 str. 1 d. Taigi sveikata siejama ne tik su ligų nebuvimu, bet ir psichine bei socialine gerove. ES pagrindinių teisių chartijos 3 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad „kiekvienas turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo fizinis ir psichinis vientisumas“¹³, kas reiškia, kad niekam nėra suteikta teisė bloginti esamos sveikatos būklės, kuri susideda tiek iš fizinės, tiek ir dvasinės gerovės bei turi būti gerbiamas jos individualus vientisumas. Atsižvelgiant į tai, akivaizdu, jog į sveikatą reikia žvelgti kaip į vientisą procesą, vertinant būseną kiekvienu konkrečiu atveju individualiai, įvertinant ne tik fizinę, tačiau ir dvasinę bei socialinę gerovę. Vertinant sveikatą, į ją reikia žvelgti ne atskirai apibūdinant atskirą būseną, o bendrai, laikant, kad sveikata yra tęstinis procesas. Tokios pat nuomonės laikosi ir užsienio mokslininkai, nurodantys, kad

⁹ K. Jankauskas, E. Jarašūnas, V. Staugaitytė, „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo oficialios doktrinos nuostatos 1993–2009“. (Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2011)“ 207.

¹⁰ P. Ancelis, R. Andriuškevičienė, R. Bandzevičienė ir kt., „Teisiniai medicininiai smurto aspektai.“ (Vilnius: LTU, 2002): 12-13.

¹¹ *Lietuvių kalbos žodynas* <http://www.lkz.lt/?zodis=sveikata&id=24264840000> [žiūrėta 2022 02 02].

¹² *Constitution of the world health organization* <<https://apps.who.int/gb/bd/PDF/bd47/EN/constitution-en.pdf?ua=1>> [žiūrėta 2022 04 30].

¹³ Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija (2016/C 202/02).

asmens sveikatos pažeidimai gali atsirasti jau gimdoje¹⁴ bei, kad pažeidimai būnant gimdoje gali paveikti sveikatą visą likusį asmens gyvenimą.¹⁵

„Baudžiamieji įstatymai taip pat saugo žmogaus gyvybę ir sveikatą, tačiau tik kito žmogaus.“¹⁶ Vadovaujantis tuo, kad žmogaus gyvybė ir sveikata laikomos didžiausiomis vertybėmis, valstybės apsauga ginant šiuos gėrius tampa labai svarbiu uždaviniu demokratinėje visuomenėje. Priemonės, kuriomis ginamos šios vertybės, parodo valstybės požiūrį į žmogų. Sveikata yra ginama baudžiamojo kodekso XVIII skyriuje „Nusikaltimai žmogaus sveikatai“ 135 – 140 straipsniuose įtvirtintų veikų kriminalizavimu. Vis tik pati sveikatos sutrikdymo sąvoka baudžiamajame kodekse apibrėžta nėra. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra konstatavęs, kad „žmogaus sveikata, gyvybė yra aukščiausios vertybės; kuo svarbesnė vertybė, tuo svarbiau ji ginama. <...> Asmens sveikata yra viena svarbiausių, nesunkiai pažeidžiamų ir ne visada atkuriamų vertybių, todėl turi būti itin saugoma.“¹⁷ J. S. Pečkaitis teigia, kad rūšinis ir tiesioginis nusikaltimų žmogaus sveikatai objektas yra žmogus, jo kūniškos vertybės: rūšinis šių nusikaltimų objektas yra žmogus kaip biologinė būtybė, o tiesioginis objektas – sveikata.¹⁸ Toks teiginys yra kvestionuotinas atsižvelgiant į baudžiamosios teisės teoriją ir sudėties elementus. Baudžiamojoje teisėje objektu yra laikoma tam tikra vertybė, kuri yra saugoma įstatymu. Nusikaltimuose žmogaus sveikatai tokia vertybė yra sveikata. Vis tik žmogus šiuo atveju nėra saugomas kaip objektas, tai yra vertybė. Žmogus yra laikomas dalyku, tai yra tai, kam daromas neigiamas poveikis. R. Aliukonienė teigia, kad „nusikaltimų žmogaus sveikatai objektas turi būti suprantamas kaip faktinė žmogaus sveikata iki nusikaltimo padarymo momento“¹⁹. A. Drakšienės nuomone, „visų sveikatos sutrikdymų objektas – kito žmogaus somatinė ar psichinė sveikata nuo jo gyvybės pradžios iki mirties momento“.²⁰ Sutiktina, kad nusikaltimų sveikatai objektu turėtų būti laikoma faktinė sveikata iki nusikaltimo padarymo momento, kadangi neigiamais veiksmais ir atliekamas sveikatos pabloginimas. Negana to, žmogaus sveikatą reikia suprasti atsižvelgiant į kiekvieno asmens konkrečią sveikatos būklę, o ne laikant, kad sveikas žmogus – neturintis ligų bei sveiką gyvenimą propaguojantis žmogus. Akivaizdu, kad nusikalstama veika padaroma ar siekiama padaryti sutrikdant kito asmens sveikatą. Kaip R. Aliukonienė nurodo, „žala gali pasireikšti kito normalaus žmogaus organizmo organų ir audinių funkcionavimo bei psichiniais sutrikimais, kitokio pobūdžio susirgimais“.²¹ Vertinant autorės R. Aliukonienės nuomonę, normalus žmogaus organų ir audinių funkcionavimas laikytinas individualaus žmogaus esama sveikatos fizine ir psichine būsena iki

¹⁴ Margaret Brazier, Suzanne Ost, Bioethics, „Medicine and the Criminal Law. Medicine and Bioethics in the Theatre of the Criminal Process“ *Volume 3. Cambridge University Press* (2013): 107.

¹⁵ Eriksson JG. „The role of genes in growth and later health“, *Nestle Nutr Workshop Ser Pediatr Program* (2008): 69–77.

¹⁶ A. Gutauskas, „Baudžiamoji atsakomybė už gimusio gyvybingo vaiko sunkų sveikatos sutrikdymą dėl neatsargumo“, *Teisės apžvalga* (2021).

¹⁷ *Valstybė p. G. K.*, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2006, Nr. 2K-470/2006), *Valstybė p. D. D.*, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, (2008, Nr. 2K-68/2008).

¹⁸ Žr. išnašą 9: P. Ancelis, R. Andriuskevičienė, R. Bandzevičienė ir kt., p. 12.

¹⁹ R. Aliukonienė, „Sunkus sveikatos sutrikdymas: teorinės ir praktinės kvalifikavimo problemos.“ *Daktaro disertacija „Socialiniai mokslai: teisė“*, (Vilnius, 2007): 80.

²⁰ A. Drakšienė, „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras“ II dalis, (Vilnius: VĮ. Registrų centras, 2009), 135 str.

²¹ Žr. išnašą 18: R. Aliukonienė.

veikos padarymo momento. Įvertinus mokslininkų nuomones, darytina išvada, kad nusikaltimų žmogaus sveikatai tiesioginis objektas yra fizinė ir psichinė kito žmogaus sveikata. Svarbu pažymėti, kad teisės moksle nėra vieningos nuomonės tiek dėl sveikatos sampratos, tiek dėl žmogaus gyvybės pradžios momento nustatymo.

Sveikata, kaip viena labiausiai saugomų valstybės gėrių, turėtų būti apibrėžta kiek įmanoma aiškiau, nustatant vertinimo kriterijus, o išsamaus ir aiškaus apibrėžimo nebuvimas gali kelti abejonių kvalifikuojant veiką. Bet kokiu atveju, sveikata turi būti saistoma su asmens fizine ir psichine būkle tokioje apimtyje, kokia jo būseną buvo iki veikos padarymo. Žvelgiant į mokslininkų, tokių kaip G. N. Varankova, V. S. Komisarova nuomonę, darytina išvada, kad jie pateikia palyginti siaurą sveikatos sampratą, nurodydami, kad sveikata – normali žmogaus organizmo būklė, jo fizinė ir psichinė sveikata²², kas iš esmės atitinka R. Aliukonienės pateiktą poziciją, kad sveikata – asmens organų funkcionavimas, apimantis tiek fizinę, tiek dvasinę gerovę. Kiti mokslininkai, tokie kaip T. I. Vaumina, P. A. Volostnova, M. I. Kovaliova teigia, kad žmogaus kūnas yra tik autonominis vientisumas bei organų tinkamas funkcionavimas.²³ Manytina, kad ši nuomonė yra per siaura, kadangi asmens sveikata negali būti suvokiama tik kaip fizinė jo sveikata, privalu atsižvelgti ir į psichinę sveikatą, kadangi ji turi įtakos tinkamam fizinės būsenos funkcionavimui. Pasak autorės R. Marcinauskaitės, „asmens psichinė būklė taip pat turi didelės įtakos normaliam fiziologiniam organizmo funkcionavimui“.²⁴ Vertinant autorių mintis, suprantama, kad sveikatos negalima vertinti siaurąja prasme, suvokiant ją tik kaip ligų nebuvimą. Sveikatą reikia vertinti plačiau, laikant, kad tai fizinė ir psichinė asmens gerovė. Pritartina autorės R. Aliukonienės teiginiui, kad „sveikatą galima apibūdinti kaip normalią žmogaus organizmo sistemų ir organų funkcionavimo būklę, pasireiškiančią gera žmogaus fizine ir psichine būkle, užtikrinančią jam gyvybingumą ir dvasinę gerovę“.²⁵

Vertinant lingvistiškai, sveikatos sutrikdymas dažnu atveju suprantamas kaip kūno sužalojimas, nesiekiant atimti gyvybės. „Gyvybė apima kūno (įskaitant smegenų) sveikatą, nebuvimą kančių, kurios rodo organinį sutrikimą ar žalą, taigi šios vertybės atpažinimas, siekimas ir įgyvendinimas yra visos sveikatos ekosistemos pagrindas“.²⁶ Šiame kontekste pažymėtina, kad asmens sveikata yra neatsiejama nuo gyvybės pradžios nustatymo momento, kas turi labai didelę reikšmę baudžiamojoje teisėje kvalifikuojant nusikalstamas veikas, susijusias su asmens gyvybe ir sveikata, kadangi, kaip minėta, šios veikos susijusios su asmens kūnu ir gyvybe. Iš pirmo žvilgsnio gyvybė ir sveikata yra atskiros vertybės, joms yra skirti atskiri baudžiamojo kodekso skyriai, juose numatyti nusikaltimai, vis tik gyvybė ir sveikata yra neatsiejamos vertybės. Be abejo, tam tikras jų atskyrimas yra būtinas, kadangi žmogaus sveikata ir gyvybė nors ir yra neatsiejamos viena nuo kitos, tačiau daromas nusikalstamas poveikis šioms vertybėms padaro skirtingą žalą. Kadangi pažeidus sveikatą, gyvybė dažnu

²² Г. Н. Борзакова., В. С. Комисарова и др. „Уголовного право России: особенная часть“ (Москва: Зерцало-м, 2005): 81.

²³ Т. И. Ваумина, П. А. Волостнов и др. „Уголовное право: особенная часть.“ (Москва: Норма-инфора, 1998) p. 76.

²⁴ R. Marcinauskaitė, „Psichinės bei fizinės prievartos sąsajos probleminiai aspektai baudžiamosios teisės doktronoje ir teismų praktikoje“ *Jurisprudencija* (2008, Nr. 11 (113)): 42.

²⁵ Žr. išnašą 18: R. Aliukonienė.

²⁶ Mindaugas Verbickas, „Naujųjų technologijų įtaka sveikatos teisei“ (Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas, 2021).

atveju yra išsaugoma, o atėmus gyvybę – priešingai, žmogui padarytas negrįžtamas poveikis, o be gyvybės negali būti ir sveikatos.²⁷ Kalbant apie negimusio vaiko sveikatos apsaugą, situacija yra šiek tiek kitokia. Nepaisant to, kad vaikas vystosi motinos iščiose <...> negimęs žmogus (vaisius) nėra laikomas tokia visuomenės vertybe, kuriai būtų reikalinga maksimali apsauga baudžiamosios teisės atžilgiu.²⁸ Vis tik „pamatinė teisė į sveikatą dalis yra teisė į gyvybę išsaugojimą ir gelbėjimą, kai jai kyla pavojus“,²⁹ kadangi neišsaugojus asmens gyvybės, bus prarasta pamatinė asmens teisė į sveikatą. Net ir vertinant, kad negimęs vaikas turi teisę į sveikatą, kyla klausimas, ar tokia teisė gali būti absoliuti, kadangi vertinant negimusio vaiko teisę į sveikatą yra svarbu vertinti ir motinos teisę į privatumą. Niekas negali varžyti moters jai pasirenkant gyvenimo būdo ir tokios teisės, kaip alkoholio ar kitų žalingų medžiagų vartojimas. Tai yra išimtai žmogaus sprendimas. Tačiau čia ir kyla klausimas, ar motinos teisių apsauga nepažeidžia vaisiaus sveikatos, kai motina naudojasi savo teisėmis, kurios daro žalą vaisiaus sveikatai. Negana to, būtent dar negimusio žmogaus kontekste, tai, kaip rūpinamasi jo sveikata vaisiui esant iščiose, gali turėti įtakos jo gyvybingumui.³⁰

Įvertinus mokslininkų nuomones, darytina išvada, kad asmens sveikata yra vientisas procesas, prasidedantis ne nuo gimdymo, o nuo moters apvaisinimo momento ir tęsiasi visą asmens gyvenimą iki mirties. Sveikatą sudaro ne tik fizinė asmens būseną, labai svarbi yra psichinė būseną bei bendra asmens dvasinė gerovė. Vertinant sveikatą, reikia žvelgti ne į pavienį asmens organų funkcionavimą, o į bendrą žmogiškosios būtybės darinį ir jį vertinti išimtinai pagal tam žmogui būdingą būseną. Atsižvelgiant į tai, kad sveikata be gyvybės yra negalima, kitame poskyryje bus apžvelgta gyvybės samprata.

Gyvybės samprata

Aptarus sveikatos sampratą ir nustačius, kad sveikata ir gyvybė yra neatsiejamos viena nuo kitos, aptarsime gyvybės sampratą ir jos reikšmę nustatant gyvybės pradžios momentą. Pirmiausia atkreiptinas dėmesys, kad baudžiamojoje teisėje nusikalstamos veikos dalyku įprastai yra gyvas žmogus, taigi nusikalstamos veikos, tokios kaip nusikaltimai sveikatai ar gyvybei, reikalauja žmogaus buvimo. Kita vertus, pastebėtina, kad egzistuoja tokie BK straipsniai, kaip BK 129 str. ir 135 str., kuriuose yra numatyta sunkesnė atsakomybė už nėščios moters sveikatos sutrikdymą. Iš to matyti, kad nors įprastai yra saugomas ir gyvas žmogus,

²⁷ Tai įrodo griežtesnės bausmės už gyvybės atėmimą, didesnės išmokos už atimtą gyvybę nei sveikatos sutrikdymą ir pan. (Skirmantas Bikelis, „Neturtinės žalos atlyginimas (?) baudžiamosiose bylose dėl gyvybės atėmimo ir sunkaus sveikatos sutrikdymo“, Teisės problemos (2011)).

²⁸ Žr. išnašą 6: K. Meilius.

²⁹ *Dėl Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo, Lietuvos Respublikos Sveikatos draudimo įstatymo, Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo ir jo pakeitimo įstatymo kai kurių nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas* (2013, Nr. 47/2009-131/2010).

³⁰ Pažymėtina, kad vaisiui esant iščiose formuojasi jo gyvybiniai organai ir jų sistemos. Vystymosi sutrikimai dėl tam tikros žalos vaikui esant iščiose gali turėti išliekamą žalą visą žmogaus gyvenimą (Violeta Araminaitė, „Prenatalinė diagnostika: visuomenės sveikatos ir bioetikos aspektai“, *Visuomenės sveikata* (Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto Visuomenės sveikatos instituto Medicinos istorijos ir etikos skyrius, 2011)).

tačiau vertinamas yra ir vaisius. Nagrinėjant žmogaus vaisiaus teisinį statusą, mokslininkų nuomonės galima skirstyti į dvi grupes. Viena grupė teigia, kad vaisius tai nėra teisės subjektas ir „žmogus turi būti ginamas tik nuo gimimo; iki to momento jis tėra tik moters kūno dalis ir ši, pasinaudodama savo teise į privatą gyvenimą, turi teisę priimti sprendimus dėl jos organizme esančio vaisiaus gyvavimo tolimesnės eigos.“³¹ Kita grupė laikosi priešingos pozicijos ir teigia, kad žmogaus vaisius yra teisės subjektas, kuris teises įgauna nuo jo pradėjimo momento. „Iš embriono žmogiškosios būties kyla teisė gyventi, kuri yra prigimtinė ir bendražmogiška. Tą teisę privalo įtvirtinti ir civilizuoto pasaulio teisėkūra. ... Teisę privalu integruoti į moralinę tvarką.“³² Toks pasiskirstymas yra susijęs su įvairiais etiniais, kultūriniais ir religiniais požymiais, vadovaujantis tuo, kiekvienoje valstybėje yra pasirenkamas atitinkamas požiūris į gyvybės pradžią. Labai svarbu pasirinkti vieną ar kitą teoriją, kadangi toks pasirinkimas ir lemia, ar ir kokioje apimtyje gali būti saugomas vaisius.

A. Milinis, A. Baranskaitė ir A. Abramavičius teigia, kad teisinėje literatūroje egzistuoja trys gyvybės pradžios teorijos.³³ Norint pagrįsti kiekvieną teoriją, galima rasti mokslininkų, kurie laikosi pozicijos, kad tam tikra teorija yra teisinga, nurodydami momentą, nuo kurio turi būti laikytina gyvybės pradžia. Pavyzdžiui, D. Serapino ir D. Bartkevičienė pritaria pirmajai teorijai ir teigia, kad naujai susidariusi zigota turi savitą genetinį kodą, kuriame jau susiformavęs naujo žmogaus biologinis identitetas.³⁴ Pirmoji teorija suteikia itin didelę apsaugą vaisiui, kadangi, remiantis ja, vaisius turėtų būti saugomas nuo pat jo atsiradimo momento, kita vertus, abejotina, ar toks ankstyvas gyvybės pradžios momentas papildomai neapsunkintų motinos teisių į privatumą, kadangi vaisiaus teisinė apsauga priešinosi su motinos galimybėmis naudotis jai suteiktomis teisėmis. Iškeliant motinos teises aukščiau vaisiaus interesų, nebūtų išsaugoma pusiausvyra tarp vaisiaus interesų ir motinos teisės į privatumą. Antroji teorija, kuri gyvybę tapatina su vaisiaus vystymusi yra gana neapibrėžta, kadangi neaišku, kokį tiksliai momentą galima laikyti vaisiaus vystymosi momentu ir kuo jis skiriasi nuo vaisiaus pradėjimo momento. Tačiau vadovaujantis šia teorija, vaisiui vis tiek būtų suteikiama didelė apsauga. Galiausiai, trečioji teorija, kuri gyvybę tapatina su gimimu, neužtikrina vaisiaus apsaugos vaisiui esant motinos iščiose, tačiau suteikia visišką apsaugą moters teisei į privatumą. Šiek tiek siauriau gyvybės pradžios teorijas vertina E. Gruodytė, kuri išskiria dvi gyvybės pradžios teorijas - tai „pro choice“, kuria vadovaujantis asmuo ginamas tik nuo gimimo, laikant, kad esant iščiose jis yra motinos kūno dalis ir „pro life“, kuri žmogumi asmenį pripažįsta nuo gyvybės pradėjimo.³⁵ Manytina, kad toks vertinimas galėtų būti tikslesnis, kadangi, kaip ir

³¹ Eglė Kavoliūnaitė, „Žmogaus vaisiaus gyvybės apsauga baudžiamojoje teisėje“, *Teisės problemos* (2006, Nr. 2 (52), p. 63.

³² Krescenijus Stoškus, „Žmogaus būties prenatalinė būklė: jos neliečiamumo etinis pagrindimas“, straipsnis knygoje: Andrius Narbekovas ir kt., *Medicina, etika ir teisė apie žmogų iki gimimo: mokslinė monografija* (Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2012): 9.

³³ A. Milinis, A. Baranskaitė ir A. Abramavičius, „Probleminiai žmogaus gyvybės pradžios ir pabaigos klausimo aspektai nužudymo kontekste“ (2011): 1123–1143.

³⁴ D. Serapinas, D. Bartkevičienė, „Prenatalinės žmogaus raidos svarba. Gyvybės teisinės apsaugos svarba“, *Sveikatos mokslai* (2006): 148.

³⁵ Edita Gruodytė, „Aborto teisinio reglamentavimo aspektai Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijos kontekste“ (2012).

minėta aukščiau, nėra iki galo aišku, kuo skiriasi gyvybės pradžios teorijos, kuomet gyvybės pradžios momentas laikomas nuo pat atsiradimo momento ir nuo vystymosi momento.

Tuo tarpu užsienio mokslininkai, vertindami gyvybės pradžios teorijas, iš esmės pasiskirsto į dvi puses - pripažįstant žmogaus teisinę apsaugą nuo gyvybės pradėjimo momento arba nuo žmogaus gimimo momento. Dalis mokslininkų gyvybės pradžią tapatina su asmens gyvybingumo požymiais jam gimus. „Gyvybingumo požymiai yra savarankiškas kvėpavimas ir širdies plakimas <...> vadovaujantis šiais kriterijais sprendžiama, ar naujagimis gimė gyvas.“³⁶ Pavyzdžiui, Lynne Chandler-Garcia teigia, kad žmogaus vaisius gali būti laikomas žmogumi tik tokiu atveju, jeigu jis tampa gyvybingu.³⁷ Papildomai pažymėtina, kad gyvybingumo pradžia taip pat gali būti traktuojama šiek tiek skirtingai, ją vertinant nuo pirmojo įkvėpimo, judesio, atskyrimo nuo motinos organizmo ar kt. Vieni mokslininkai laikosi pozicijos, kad žmogaus gyvybės momentą reikia pripažinti tik tuomet, kai aiškiai pasimato gyvybingi naujagimio požymiai, kiti mokslininkai laikosi pozicijos, kad gyvybingumas tapatinamas su gimdymo prasidėjimo faktu. A. Milinis, A. Baranskaitė ir A. Abramavičius teigia, kad reikėtų „pradinių žmogaus gyvybės momentu laikyti visišką kūdikio atsiskyrimą nuo motinos iščių, nepriklausomai nuo to, ar perkirpta virkštelė ir atsiskyrė placenta, ir kai yra pastebėtas kvėpavimas ar kiti gyvybės požymiai – širdies plakimas, virkštelės pulsavimas ar raumenų judėjimas“.³⁸ Tokiai teorijai taip pat pritaria ir V. N. Kudriavcevas ir S. V. Borodinas, kurie teigia, kad gimimo pradžia laikytina viso naujagimio kūno atsiskyrimas nuo motinos organizmo.³⁹ Viena vertus, tokia teorija remiasi tuo, kad gyvu pripažįstamas bet kokį gyvybingumo požymį parodęs naujagimis, kita vertus, diskutuotina, ar neperkirus virkštelės ir neatsiskyrus placentai jau galima vertinti, kad vaikas yra pilnai gyvybingas, kadangi, vaisiui dar esant susijungusiam su motina virkštele, jis dar nėra pilnai savarankiškas. Kiek kitokios nuomonės yra mokslininkai J. Nocius⁴⁰, A. Pėstininkas⁴¹ ir A. Klimka⁴², kurie laiko, kad bet kokiu atveju asmens gyvybės momentas turi būti sutapatintas su gimdymo prasidėjimu ir tai turi būti laikoma gyvybės pradžia. Vadovaujantis tokia nuomone, kyla klausimas, kaip moters gimdymo pradžia nulemia asmens gyvybingumą, kadangi tik prasidėjus gimdymui negalima nustatyti asmens gyvybingumo požymių. Viso naujagimio kūno atsiskyrimo teorija nustato aiškesnius požymius, kuriais vadovaujantis nustatomas gyvybės momentas. Taip pat ši teorija suteikia didesnę apsaugą motinai, kadangi tokiu atveju jai nekiltų atsakomybė už savo teisių naudojimąsi, kai jos prieštarauja vaisiaus interesams. Taip būtų labiau ginamos moters teisės, o vaiko interesai būtų saugomi mažiau.

Kitokios nuomonės apie gyvybės pradžios momentą šalininkas yra A. Narbekovas, kuris savo moksliniame darbe teigia, kad „žmogaus gyvybė atsiranda nuo apvaisinimo momento, kai

³⁶ Žr. išnašą 15: A. Gutauskas.

³⁷ L. Chandler-Garcia, „Who Is a Person and Why? A Study of Personhood in Theory and the Law“, Faculty of the Graduate School of the University of Maryland (2012).

³⁸ Žr. išnašą 32: A. Milinis, A. Baranskaitė, A. Abramavičius.

³⁹ S. V. ir kt. *Kommentarij k Ugolovnomu kodeksu Rossijskoj Federacii*. (Moskva: Jurist, 1997): 265.

⁴⁰ J. Nocius, „Nusikaltimai žmogui. Mokomoji priemonė.“ (Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998): 9.

⁴¹ A. Pėstininkas, *Nusikaltimai asmeniui*. (Vilnius: Mintis, 1984): 6.

⁴² A. Klimka, *Baudžiamoji atsakomybė už nusikaltimus gyvybei ir sveikatai*. (Vilnius: Mintis, 1964): 5.

sukuriamas unikalus chromosomų rinkinys, užtikrinantis genetinę įvairovę ir lemiantis lytį“.⁴³ Jam pritaria ir Stefan Kirchner, kurio nuomone, „negimęs vaikas yra žmogiška būtybė nuo pat apvaisinimo ir, kad vaiko tapatybė nuo to momento daugiau nebekinta, leidžia daryti išvadą, kad EŽTK 2 (1) straipsnis turėtų apimti ir dar negimusį vaiką nuo pat apvaisinimo momento.“⁴⁴ Nuomonė, kad žmogaus gyvybė atsiranda nuo apvaisinimo momento, suteiktą didesnę apsaugą moters vaisiui, taip suvaržant moters teisę į privatumą. Nekvestionuotina, kad negimęs vaikas yra žmogiška būtybė, tačiau kyla klausimas, ar tikrai jam reikia suteikti teisinę apsaugą. Pagal tai nėščia moteris turėtų atsakyti jai suteiktų teisių dėl vaisiaus, kadangi vaisiaus interesai būtų labiau ginami valstybės, nei motinos interesai. Tačiau apribojant moters teises būtų sudarytos didesnės galimybės vaisiui gimti sveikesniam ir su mažiau įgimtų ligų, atsirandančių nuo motinos gyvenimo būdo pasirinkimo. Vėlgi kyla priešprieša tarp vaisiaus ir motinos teisių. Visgi vaiko gimimas nėra tik mechaninis veiksmas, kurio metu atsiranda nauja gyvybė. Gyvybė formuojasi visą nėštumo laikotarpį. A. Gutauskas laikosi nuomonės, kad reikia „įvertinti žmogaus raidą kaip vientisą ir nuoseklų procesą, o gyvo naujagimio sveikatą vertinti kaip jo palaipsniui susiformavusią būklę, o ne skaidyti ją į atskirus etapus ir neigti jų tarpusavio ryšį (priežastingumą).“⁴⁵ Iš vienos pusės žmogaus atsiradimo ir apsaugos tapatinimas su gyvybingumo momentu leistų suteikti didesnę apsaugą moteriai ir jos interesų apsaugai, kadangi tokiu atveju pirmenybė būtų suteikiama moters sveikatos ir interesų apsaugai, o ne vaisiui. Kita vertus, būtina įvertinti tai, kad vaisius bei jo gyvybiniai organai vystosi visą nėštumo laikotarpį, todėl vien moters interesų apsauga gali lemti ne tik neigiamus padarinius vaisiui, bet ir tų padarinių išliekamumą vaisiui gimus ir visą jo gyvenimą. Atsižvelgiant į tai, akivaizdu, kad motinos teisės ir vaisiaus interesai privalomai turi būti derinami, nesuteikiant per didelės teisinės apsaugos išimtinai motinai ar vaisiui. Pažymėtina, kad EŽTT bylose Keegan v Airija⁴⁶ ir Kroon v Olandija⁴⁷, kuriose buvo nagrinėjamas tėvo teisės į šeimyninį gyvenimą su vaiku klausimas, teismas pasisakė, kad vertinant artimųjų giminaičių sąvokų apimtį EŽTK 8 straipsnio kontekste, tėvo teisė atsiranda ir pripažįstama tik ipso jure, t. y. gimus gyvam vaikui. Galima būtų vertinti, kad EŽTT vaiko pradžią tapatina išimtinai su gimimo procesu ir leidžia suprasti, kad gyvybės apsauga atsiranda tik jam gimus. Kita vertus, tėvas negali daryti tokios įtakos vaiko vystymuisi ir gyvybingumui kaip motina. Atsižvelgiant į tai, vaisiaus ir motinos interesų derinimas turi kitokią reikšmę nei tėvo interesai.

Analizuojant gyvybės pradžios nustatymą, svarbu paanalizuoti embriono statusą, kadangi „embriono moralinio statuso problema yra itin susijusi su tuo, nuo kokio momento užsimezgasiai gyvybei yra priskiriama moralinė vertė“⁴⁸, t. y. nuo kurio momento jis laikomas

⁴³ Andrius Narbekovas, „Prenatalinė etika“, straipsnis knygoje: Andrius Narbekovas ir kt., *Medicina, etika ir teisė apie žmogų iki gimimo: mokslinė monografija* (Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2012): 143.

⁴⁴ Stefan Kirchner, „Europos žmogaus teisių konvencijos 2 straipsnio 1 dalies 1 sakinio taikymas prenatalinėje stadijoje“ (Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2012): 30.

⁴⁵ Žr. išnašą 15: A. Gutauskas.

⁴⁶ Europos žmogaus teisių teismo byla: Keegan v Ireland, 18 EHRR 342, (1994).

⁴⁷ Europos žmogaus teisių teismo byla: *Kroon and Others v. the Netherlands*, application number 00018535/91 (1994).

⁴⁸ Lietuvos bioetikos komitetas, kamieninių ląstelių tyrimai, <<http://bioetika.sam.lt/index.php?3994503013>> [žiūrėta 2022 05 02].

žmogumi ir ar apskritai embrionas yra laikomas žmogumi. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas byloje *Oliver Brüstle prieš Greenpeace e.V.* yra priėmęs prejudicinį sprendimą, kuriame buvo prašoma išaiškinti žmogaus embriono sąvoką. Pasak ESTT, „Žmogaus embriono apibrėžimas yra labai jautrus socialinis klausimas daugelyje valstybių narių, kuriam daro įtaką skirtingos jų vertybės ir tradicijos. <...> „žmogaus embrionas“ yra ir neapvaisinta žmogaus kiaušialąstė, į kurią iš subrendusios žmogaus ląstelės transplantuojamas branduolys, ir neapvaisinta žmogaus ląstelė, kuri partenogenezės būdu priverčiama dalytis ir vystytis. <...> Žmogaus biologinės medžiagos turi būti naudojamos atsižvelgiant į žmogaus teises, ypač – į žmogaus orumą“⁴⁹. Atsižvelgiant į ESTT išaiškinimą, darytina išvada, kad embrionas sąlyginai laikomas žmogumi, tačiau nėra kalbama apie embriono teises moters teisių atžvilgiu. Suteikiant biologinei būtybei teises, mes apribojame motinos teisę į privatą gyvenimą ir teisę laisvai rinktis jai tinkamą gyvenimo būdą.

Apžvelgus teisės aktų reglamentavimą ir mokslininkų nuomones, darytina išvada, kad vieningos nuomonės apie gyvybės pradžios momentą nėra, o teisės akto, reglamentuojančio gyvybės pradžios momentą taip pat nėra. Vieni mokslininkai linkę vertinti, kad gyvybė prasideda nuo apvaisinimo momento, kiti, kad gyvybė prasideda nuo gimimo momento. Taip pat atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad nors baudžiamojoje teisėje negimęs vaikas ir nelaikytinas nusikalstamos veikos dalyku, tačiau netiesiogiai tam tikra apsauga jam yra suteikiama. Apibendrinant pastebėtina, kad Lietuvoje vyrauja teorija, kad gyvybės pradžia yra nuo gimimo momento arba kitaip „pro choice“ teorija. Analizuojant probleminį temos klausimą, svarbu vadovautis ne tik tiesiogiai galiojančiu reguliavimu, bet ir bendraisiais teisės principais, tokiais kaip proporcingumas ir teisingumas. Sveikata yra viena pamatinių vertybių, kuri atsiranda ne gimus vaikui, tačiau nuo pat jo užsimezgimo momento ir yra tiesiogiai priklausoma nuo motinos ir jos gyvenimo būdo, todėl vertinant motinos veiksmus nėštumo metu baudžiamosios teisės atžvilgiu, į tai neišvengiamai turi būti atsižvelgiama. Siekiant įvertinti vaisiaus sveikatos apsaugos bei moters teisės į privatumą pusiausvyrą, toliau bus apžvelgtas nusikaltimų žmogaus sveikatai objektas ir dalykas bei išanalizuotas užsienio šalių reguliavimas baudžiamosios atsakomybės taikymo aspektu, kai žala padaroma vaisiui.

NUSIKALTIMŲ ŽMOGAUS SVEIKATAI IR MOTINOS TEISĖS Į PRIVATUMĄ TEORINIAI ASPEKTAI

Nusikaltimų žmogaus sveikatai teoriniai aspektai

Veikos pavojingumą lemia valstybinis požiūris į konkrečią veiką, kuria daroma žala saugomai vertybei. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo įstatymo paskirtis yra apibrėžti, kokios veikos yra nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai bei drausti tokias veikas.⁵⁰ Būtent tai, ar veika bus nusikalstama, priklauso nuo to, ar konkreti pažeidžiama vertybė yra laikoma valstybės ir visuomenės gėriu. Šiandien atsakomybė už įvairaus laipsnio sveikatos sutrikdymą yra apibrėžta BK XVIII skyriuje „Nusikaltimai žmogaus sveikatai“, nurodytos šešios veikos,

⁴⁹ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo byla: *Oliver Brüstle v Greenpeace*, Case C-34/10 (2011).

⁵⁰ Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas (2000 09 26, Nr. VIII-1968), 2 str. 1 d.

kuriose yra nusikaltimų žmogaus sveikatai sudėty (BK 135 str. – 140 str.). Visų nurodytų veikų objektas yra žmogaus sveikata. Atkreiptinas dėmesys, kad nusikaltimų žmogaus sveikatai dalyko problematika veikose, kai poveikis daromas moters vaisiui, nėra išspręstas. BK tiesiogiai nenumato atsakomybės motinai už poveikio vaisiui padarymą jokia forma.

J. S. Pečkaitis teigia, kad „rūšinis ir tiesioginis nusikaltimų žmogaus sveikatai objektas yra žmogus, jo kūniškos vertybės: rūšinis šių nusikaltimų objektas yra žmogus kaip biologinė būtybė, o tiesioginis objektas – sveikata“.⁵¹ J. S. Pečkaičio mintis sukonkretina R. Aliukonienės nuomonė, kad „nusikaltimų žmogaus sveikatai rūšinis ir tiesioginis objektas sutampa: nusikaltimų žmogaus sveikatai objektas turi būti suprantamas kaip faktinė žmogaus sveikata iki nusikaltimo padarymo momento“.⁵² Remiantis tuo, būtų laikytina, kad poveikio padarymas vaisiui esant iščiose neturėtų būti baudžiamojo įstatymo draudžiama veika, kadangi jo sveikata dar nėra saugoma. Vaisiui esant iščiose, nėra paprasta nustatyti, kokia buvo jo sveikata iki nusikaltimo padarymo momento. Ar vaisius turi tam tikrų sutrikimų, pavyzdžiui, dėl to, kad motina vartojo alkoholį, galima nustatyti po gimimo momento. Šiek tiek kitokios nuomonės šalininkas A. Gutauskas teigia, kad „Gimusio gyvybingo naujagimio sveikatą gali lemti įvairūs veiksniai, tarp jų ir moters nėštumo eiga. Sveikatos, kaip naujagimio būklės, formavimasis yra vientisas procesas, kuriam dėl natūralių fiziologinių jo vystymosi ypatumų turi įtakos tiek natūralūs, tiek dirbtiniai veiksniai, motinos gyvenimo ir elgesio įpročiai, kiti rizikos veiksniai“.⁵³ Vaisius, esantis iščiose, yra tiesiogiai priklausomas nuo motinos gyvenimo būdo ir veiksmų. Todėl kyla klausimas, ar vertinimas, kad iščiose esančio vaisiaus sveikata nėra saugoma, yra tinkamas. Iščiose esantis vaisius motinai vartojant alkoholį, rūkant ar kt. gali patirti vystymosi ir sveikatos sutrikimus, kurie turi išliekamąjį poveikį jam tapus gyvybingu po pasirodymo iš moters organizmo ir turėti ilgalaikį poveikį. Kita vertus, tiek Lietuvos, tiek ne vienos užsienio šalies baudžiamieji įstatymai laiko, kad nusikaltimų žmogaus sveikatai dalykas yra žmogus, t. y. ne vaisius, o gimęs ir gyvybingas naujagimis. Pavyzdžiui, Olandijoje laikoma, kad moteris turi teisę į fizinį ir psichinį neliečiamumą, o laikymas, kad vaisius gali būti teisės subjektu, pažeistų šia Konstitucinę teisę.⁵⁴ Panašus vertinimas yra ir Didžiojoje Britanijoje, kurioje laikoma, kad vaisius yra teisės subjektas tik nuo gimimo momento, todėl jam negali būti padaryta jokia žala iki gimimo.⁵⁵ Tokiu požiūriu yra labai išplečiama moters teisė į privatumą ir nėra skiriama jokios apsaugos vaisiui iki jo gimimo. Visgi turėtų būti išlaikoma pusiausvyra tarp moters ir vaisiaus interesų, atsižvelgiant į tai, kad vaisius yra visapusiškai priklausomas nuo motinos. Apsaugant motinos teises, yra puikiai užtikrinami jos interesai ir jų apsauga. Tačiau jos veiksmų, galinčių pakenkti vaisiui, nesureguliuojimas iš esmės gali būti vaiko apsigimimo pagrindu.

Kyla klausimas, ar vertinant, kad vaisiui, esančiam motinos iščiose, gali būti padaroma žala, nebūtų pažeisti baudžiamosios teisės principai apskritai. Juk baudžiamoji teisė yra imperatyvi, kas reiškia, kad baudžiamieji įstatymai negali būti aiškinami ir taikomi plečiamai. Kita vertus, teisė ir teisingumas nėra vien įstatymų rinkinys, yra baudžiamosios teisės principai,

⁵¹ Žr. išnašą 9: P. Ancelis, R. Andriuskevičienė, R. Bandzevičienė ir kt.

⁵² Žr. išnašą 18: R. Aliukonienė.

⁵³ Žr. išnašą 15: A. Gutauskas.

⁵⁴ Jozef H.H.M. Dorscheidt, „The unborn child and the UN Convention on Children’s Rights: the Dutch perspective as a guideline“. *The International Journal of Children’s Rights*, (1999): 316-318.

⁵⁵ Didžiosios Britanijos byla: CICA v. FTT and CP (CIC) (2013 UKUT 638 AAC).

kuriais reikia vadovautis, negalima suabsoliutinti teisės aiškinimo metodų,⁵⁶ kas reiškia, kad bet kokių atveju reikia atsižvelgti į vertybinį visuomenės kontekstą. „Veikos pavojingumą lemia įvairios aplinkybės, tačiau svarbiausias veiksnys, nulemiantis žmogaus poelgio pavojingumą ir baudžiamąjį teisinį jo vertinimą, yra vertybės arba gėriai, kuriems šis poelgis daro žalą ar kelia pavojų.“⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pasakęs, kad „žmogaus sveikata, gyvybė yra aukščiausios vertybės; kuo svarbesnė vertybė, tuo svarbiau ji ginama. Asmens sveikata yra viena svarbiausių, nesunkiai pažeidžiamų ir ne visada atkuriamų vertybių, todėl turi būti itin saugoma.“⁵⁸ Taigi, manytina, kad vertinant vaisiaus sveikatos sutrikdymą ir atsakomybės už tai galimumą, svarbu atsižvelgti ne tik į galiojančias ir tiesiogiai vertinamas įstatymo nuostatas, bet ir į sveikatos, kaip atskiros vertybės, aiškinimą ir vertinimą. Konstatavus, kad naujagimis gimė gyvas, tačiau turi sunkų sveikatos sutrikdymą, reikalinga atsižvelgti į sveikatos, kaip visuotinai pripažįstamos vertybės, aiškinimą ir vertinimą.

Taip pat tam, kad būtų galima tinkamai išanalizuoti nusikaltimų žmogaus sveikatai objektą ir dalyką, yra reikalinga apžvelgti užsienio šalių teisės aktus ir praktiką vertinant vaisiaus sveikatos apsaugą.

Pažymėtina, kad žmogaus gyvybė ir sveikata tarptautiniu lygiu, kaip ir Lietuvoje, yra nekvestionuotina vertybė. Vis tik gyvybės apsaugos pradžios momentas bei teisių apimtis gali skirtis. Kalbant apie gyvybę, valstybės galime skirstyti į dvi grupes: tas, kuriose vartojama sąvoka „žmogus“ ir tas, kuriose vartojama sąvoka „kiekvienas“. Pavyzdžiui, Vokietijos Federacinės Respublikos Konstitucijos 2 str. 2 d. nurodyta, kad „Kiekvienas turi teisę į gyvybę ir fizinę neliečiamybę“⁵⁹, Suomijos Respublikos konstitucijos 7 str. 1 d. nurodyta, kad „Kiekvienas turi teisę į gyvybę, asmens laisvę, neliečiamybę ir saugumą“⁶⁰. Tuo tarpu tiek Latvijos Republikos Konstitucijos 93 str., tiek Lenkijos Respublikos Konstitucijos 38 str. vartojama sąvoka „žmogus“. Mokslininkai kelia diskusinį klausimą, ar sąvoką „kiekvienas“ ir sąvoką „žmogus“ yra tapačios.⁶¹ Tai iš esmės susiję su tuo, kad žmogus dažnu atveju yra jau gimęs subjektas, kai tuo tarpu sąvoka „kiekvienas“ yra daug platesnė ir, manytina, turinti apimti ne tik jau gimusį subjektą, bet dar ir esantį motinos iščiose vaisių.⁶² Tai rodo, kad valstybės, kuriose vartojama sąvoka „kiekvienas“, turi didesnę laisvę kvalifikuojant nusikalstamas veikas, kadangi „kiekvienas“ apima tiek gyvą žmogų, tiek moters iščiose esantį vaisių. Kuomet vartojama sąvoka „asmuo“, didesnė apsauga suteikiama motinai, kadangi asmens statusą turi tik gyvi žmonės.

⁵⁶ A. Pikelis, *Baudžiamosios teisėkūros labirintai. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato nutarimas ir teismų praktika taikant Baudžiamojo kodekso 178 ir 180 straipsnius*. (2011): 36.

⁵⁷ V. Piesliakas, *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga*. (Vilnius: Justitia, 2006): 210.

⁵⁸ Žr. išnašą 16: nutartys Nr. 2K-470/2006 ir Nr. 2K-68/2008.

⁵⁹ Vokietijos Federacinės Respublikos Konstitucija 2 str. 2 d. <<https://www.bmi.bund.de/EN/topics/constitution/constitutional-issues/constitutional-issues.html>> [žiūrėta 2022 04 04].

⁶⁰ Suomijos Respublikos Konstitucijos 7 str. 1 d. <<https://oikeusministerio.fi/en/constitution-of-finland>> [žiūrėta 2022 04 04].

⁶¹ Lisette ten Haaf, „Unborn and Future Children as New Legal Subjects: An Evaluation of Two Subject-Oriented Approaches—The Subject of Rights and the Subject of Interests“.

⁶² Caspar Har, „Voices from Another World: Must we Respect the Interests of People who Do Not, and Will Never, Exist?“, *PhilPapers*.

Analizuojant žmogaus gyvybės pradžios momentą kaip tokį nei EŽTT, nei užsienio valstybės nėra linkusios apibrėžti, koks momentas laikomas pradiniu tašku apsaugai ir teisėms suteikti – ar gimimo, ar pradėjimo, ar kt. Teisė nuspręsti, ar vaisius, esantis motinos iščiose, laikomas žmogumi, palikta valstybėms. Atvejais, kai vaisius nėra laikomas žmogumi, vis tiek privalu nesuabsoliutinti motinos teisių ir išlaikyti pusiausvyrą tarp jų.

Kitame skyriuje bus plačiau apžvelgiama motinos teisė į privatumą ir jos teoriniai aspektai siekiant tinkamai atsakyti į probleminį temos klausimą.

Motinos teisė į privatumą teoriniai aspektai

Teisė į privatumą vis labiau ginama šiuolaikiniame ir tobulėjančiame pasaulyje. Teisė į privatumą, pirmiausia, kelia asociacijas su asmens duomenų, susirašinėjimo ir pan. slaptumu. Visgi teisė į privatumą yra daug platesnė ir apimanti daug daugiau aspektų. Atsižvelgiant į tai ir probleminį tyrimo klausimą, yra būtina išanalizuoti ir motinos teisę į privatumą ir privatą gyvenimą.

Pirmiausia, teisė į privatumą yra apibrėžiama LR Konstitucijos 22 str. „žmogaus privatus gyvenimas neliečiamas“. Lietuvos teismų praktikoje yra nurodoma, kad „asmens teisė į privatumą apima asmeninį, šeimos ir namų gyvenimą, asmens fizinę ir psichinę neliečiamybę, garbę ir reputaciją, asmeninių faktų slaptumą, draudimą skelbti gautą ar surinktą konfidencialią informaciją ir kita.“⁶³ Iš to akivaizdu, kad asmens teisė į privatumą yra labai plati. Iš to, kad teismas, apibrėždamas asmens teisę į privatumą, vartoja žodžius „ir kita“, matyti, kad dalių, sudarančių teisę į privatumą, sąrašas nėra baigtinis, todėl kiekvienu konkrečiu atveju teisės į privatumą suvokimas gali skirtis. Tiek iš Konstitucijos straipsnio, tiek iš teismų praktikos apibrėžimo matyti, kad kiekvienas asmuo turi teisę į privataus gyvenimo neliečiamumą bei ši teisė yra labai plati. Šiame kontekste svarbu atkreipti dėmesį ir į žodžio „neliečiamas“ sąvoką. Žodis „neliečiamas“ lietuvių kalbos žodyne aiškinamas kaip tas, kurio „negalima liesti, paimti, pakeisti, suimti“.⁶⁴ Teisių kontekste tai gali reikšti tai, kas yra saugoma įstatymu ir tai varžyti yra draudžiama. Baudžiamosios teisės kontekste tai yra tai, kam suteikiama neliečiama ir garantuota apsauga. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad asmens teisė į privatumą yra ginama ir tarptautiniais teisės aktais, tokiais kaip Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijos 8 str., Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 12 str. ir pan. Tai parodo, kad asmens teisė į privatumą yra svarbi tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu lygmeniu ir taikoma visiems asmenims be išimties.

Atsižvelgiant į tai, vertintina, kad tokią teisę į privataus gyvenimo neliečiamumą turi turėti ir nėščia moteris. Taigi vertintinas klausimas, ne ar saugoma motinos teisė į privatą gyvenimą bet kokioje apimtyje, kadangi kiekvieno asmens teisės nėra absoliučios ir tęsiasi tol, kol nesusiduria ir nepažeidžia kitų teisių. Tokios nuomonės laikosi ir Edita Žiobienė, kuri nurodo, kad teisė į privatą asmens gyvenimą gali būti ribojama, kai toks ribojimas būtinas siekiant

⁶³ *Dėl operatyvinės veiklos*, Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo nutarimas, (2000, Nr. 39–1105).

⁶⁴ Lietuvių kalbos žodynas <http://www.lkz.lt/?zodis=nelie%C4%8Diamas&id=20020880000> [žiūrėta 2022 12 05].

apsaugoti kitus asmenis bei jų teises ir laisves ar kitas konstitucines vertybes.⁶⁵ Panašiai yra pasisakęs ir LR Konstitucinis Teismas: „riboti konstitucinę žmogaus teisę į privatumą galima, jeigu yra laikomasi iš Konstitucijos kylančių žmogaus teisių ir laisvių ribojimo bendrųjų reikalavimų – tai daroma įstatymu; ribojimai yra būtini demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises bei laisves ir Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, taip pat konstituciškai svarbius tikslus; ribojimais nėra paneigiama žmogaus teisės į privatumą prigimtis bei jos esmė; yra laikomasi konstitucinio proporcingumo principo“.⁶⁶ Taigi, siekiant apriboti asmens teisę į privatumą, yra svarbus proporcingumo principas. Pažymėtina, kad tiriamojo darbo kontekste teisė į privatumą yra vertinama kontekste su žalingų medžiagų, tokių kaip alkoholis ar rūkymas, vartojimu. Žalingų medžiagų vartojimas yra tokia pati asmens teisė, jo pasirinkimas, kuris yra leidžiamas įstatymu pasiekus atitinkamą amžių, atsižvelgiant į tai, tokia asmens teisė yra saugoma, kaip ir minėta, negali būti liečiama. Visuomenėje yra savaime suprantama, kad žalingų medžiagų vartojimas kenkia žmogaus organizmui, o ypač vaisiui motinos iščiose, vis tik tokių medžiagų vartojimas nėštumo metu nėra draudžiamas. Tai lemia, kad motina, turėdama teisę į savo privataus gyvenimo neliečiamumą, iš esmės turi teisę ir vartoti žalingas medžiagas – rūkyti ar vartoti alkoholį.

Kyla klausimas, ar vaisiaus, esančio moters iščiose, apsauga yra pakankamas pagrindas apriboti motinos teisę į privatumą, o konkrečiai šio darbo kontekste, apriboti jos teisę vartoti žalingas medžiagas. Šiame kontekste pažymėtina, kad alkoholio vartojimas ir rūkymas yra laikomi asmens teisėmis tiek teisine prasme, kadangi nėra uždraustos įstatymais, yra įstatymai, reglamentuojantys ir alkoholio⁶⁷, ir tabako⁶⁸ kontrolę, tiek mokslinė prasme.⁶⁹

Vertinant motinos teisės į privatumą ribojimo galimumą svarbu paminėti ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių Konvencijos (toliau – EŽTK) 8 straipsnį, apibrėžiantį teisę į privatą gyvenimą. Verta atkreipti dėmesį į šio straipsnio 2 d., kurioje nurodyta, kad „Valdžios pareigūnai neturi teisės kištis į naudojimąsi šia teise, išskyrus įstatymo numatytus atvejus ir kai tai būtina demokratinėje visuomenėje valstybės saugumo, viešosios tvarkos ar šalies ekonominės gerovės interesams, siekiant užkirsti kelią teisės pažeidimams ar nusikaltimams, taip pat gyventojų sveikatai ar dorovei arba kitų žmonių teisėms ir laisvėms apsaugoti.“⁷⁰ Iš esmės matyti, kad EŽTK teisės į privatą gyvenimą ribojimus susieja ne tik su kitų žmonių teisėmis, bet ir su moraline gerove, gyventojų dorove. Negana to, EŽTT savo praktikoje yra pasisakęs, kad EŽTK 8 str. negali būti interpretuojamas taip, kad nėštumas yra vien motinos privataus gyvenimo dalykas,⁷¹ bei kad teisė į privatumą nėra viršesnė už kitas teises, kurios turi

⁶⁵ Edita Žiobienė, „Aktualios konstitucinės teisės į privatą gyvenimą apsaugos problemos“, *Jurisprudencija* (2005), t. 64(56): 124–131.

⁶⁶ *Dėl organizuoto nusikalstamumo užkardymo*, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas (2004, Nr. Nr. 602138).

⁶⁷ Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymas (1995, Nr. I–857).

⁶⁸ Lietuvos Respublikos tabako, tabako gaminių ir su jais susijusių gaminių kontrolės įstatymas (1995, Nr. I–1143).

⁶⁹ Žr. pvz. Rachel Herring, Betsy Thom, „The Right to Take Risks: Alcohol and Older People“, *Social policy and administration* (1997), A. Gutauskas, „Baudžiamoji atsakomybė už gimusio gyvybingo vaiko sunkų sveikatos sutrikdymą dėl neatsargumo“, *Teisės apžvalga* (2021).

⁷⁰ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, (1995, Nr. 40–987).

⁷¹ Europos žmogaus teisių teismo byla: *Bruggemann and Scheuten v. Federal Republic of Germany*, No. 6959/75, (1981).

būti subalansuotos.⁷² Vis tik matyti, kad EŽTT nėra nurodęs konkretaus teisės į privatumą apibrėžimo bei pabrėžia, kad ji turi būti subalansuota atsižvelgiant į kitas teises, taigi nėra absoliuti.

Apibendrinant matyti, kad motina neginčijamai turi teisę į privatą gyvenimą, kita vertus, pastebėtina, kad ši teisė negali būti laikoma absoliučia, priešingai, privalo būti subalansuota ir proporcinga kitų teisių atžvilgiu. Apžvelgus teorinius nusikaltimų žmogaus sveikatai ir teisės į privatumą aspektus, kitoje darbo dalyje bus apžvelgiami praktiniai aspektai bei atsakoma į klausimą, ar baudžiamosios atsakomybės taikymas motinai darbo problemos kontekste nepažeidžia jos teisės į privatą gyvenimą.

NUSIKALTIMŲ ŽMOGAUS SVEIKATAI PRAKTINIAI ASPEKTAI IR VAISIAUS INTERESŲ BEI MOTINOS TEISĖS Į PRIVATUMĄ BALANSAS

Nusikaltimų žmogaus sveikatai praktiniai aspektai

Šiame skyriuje yra analizuojama naujausia ir aktualiausia LAT byla, susijusi su probleminiu temos klausimu.

2021 metais buvo priimtas sprendimas byloje Nr. 2K-1-942/2021, kuris iš esmės pakeitė požiūrį į vaisių.⁷³ R. S. nuteista už tai, kad būdama nėščia buvo abejinga savo būsenai, t. y. nebuvo apsilankiusi pas ginekologą bei vartojo alkoholį, dėl to būdama neblaivi (2.02 promilės) pagimdė naujagimę, kuriai buvo nustatytas 4.09 promilių neblaivumas, kas sukėlė „naujagimei hipoksiją ir centrinės nervų sistemos pažeidimą, tai atitinka sunkų sveikatos sutrikdymą“⁷⁴. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau – LAT) konstatavo, kad moters veiksmai kvalifikuotini pagal BK 137 straipsnio 1 dalį. Norint kvalifikuoti veiką pagal BK 137 straipsnį, be kita ko, privalo nustatyti, ar sužalojimo priežastis buvo būtent kaltininko veiksmai bei ar veika atlikta dėl nusikalstamo pasitikėjimo ar nusikalstamo nerūpestingumo. Taip pat pažymėtina, kad darant veiką, numatytą BK 137 straipsnyje, ją atliekantis asmuo kėsina į žmogaus sveikatą, jo fizinę ir dvasinę vienovę, t. y. veikos darymo metu egzistuojančią organizmo būseną. Iš to akivaizdu, kad nusikalstamos veikos objektas – žmogaus sveikata. Iš faktinių aplinkybių matyti, kad nusikalstama veika, už kurią atsakomybėn patrauktas asmuo, atlikta vaisiui, t. y. nesant nusikaltimo dalyko. LAT, kvalifikuodamas veiksmus, kai veika buvo atlikta ne straipsnio dispozicijoje numatytam dalykui, konstatavo, kad „sprendžiant dėl naujagimio sveikatos sutrikdymo, taigi ir BK 137 straipsnio taikymo, į žmogaus vystymąsi būtina žvelgti kaip į vientisą ir nuoseklų procesą, o naujagimio sveikatą būtina vertinti kaip jo palaipsniui susiformavusią būklę. Todėl šiuo atveju vertintina ir žalinga naujagimio sveikatai veika, kuri dėl fiziologinių žmogaus vystymosi ypatumų buvo padaryta vaisiaus vystymosi moters organizme laikotarpiu“⁷⁵. Sutiktina su teismo vertinimu, kad naujagimio sveikatą būtina vertinti

⁷² Europos žmogaus teisių teismo byla: A, B and C v. Ireland, No. 25579/05 (2010).

⁷³ Žr. išnašą 7: LAT byla nr. 2K-1-942/2021.

⁷⁴ Ten pat.

⁷⁵ Ten pat.

kaip palaipsniui susidariusią būseną, kadangi ji neatsiranda iš karto ir formuojasi vaisiui esant motinos iščiose. Toks teismo vertinimas, kai žala padaryta objektui nesant dalyko, yra kvestionuotinas. Sprendime teismas gyvybingumą aiškino vadovaujantis išimtinai tik vaiko gimimo momento įstatymu, t. y. ar gimus naujagimiui buvo nustatytas savarankiškas kvėpavimas ar širdies plakimas. Svarbu atkreipti dėmesį, kad teismas gyvybės pradžią ir gyvybingumo požymius vertino ne nusikalstamos veikos darymo metu, o vaikui gimus, t. y. pasirodžius iš motinos kūno ir nustačius gyvybingumo požymius. Svarbu pabrėžti, kad motina žalą savo vaisiui darė ne jam gimus, o tuomet, kai vaisius buvo jos iščiose, kai BK 137 straipsnio dalykas neegzistavo.

Taip pat LAT teigia, kad „nors naujagimio baudžiamoji teisinė sveikatos apsauga BK 137 straipsnio prasme atsiranda jam gimus“, ⁷⁶ vis tiek atliktus veiksmus būtina vertinti visose vaisiaus vystymosi stadijose, įskaitant ir vaisiaus vystymąsi moters organizme. Svarbu paminėti nuteistosios poziciją, kurios gynėjas kasaciniame skunde teigia, kad skyrius, kuriame yra BK 137 straipsnio dispozicija (XVIII skyrius), įvardijamas kaip „Nusikaltimai žmogaus sveikatai“ ⁷⁷, iš to darytina išvada, kad visų nusikaltimų, aprašytų šiame skyriuje objektas – žmogaus sveikata. „Žmogaus statusą, veiksnumą ir teisumą kaip žmogus, kaip žmogiškasis individas, jis gali įgauti tik po gimimo, todėl ir baudžiamoji atsakomybė dėl tyčinio ar neatsargaus sveikatos sutrikdymo yra galima tik jei toks sužalojimas yra padaromas po kūdikio gimimo, o ne vaisiui esant motinos kūne.“ ⁷⁸ Pritartina gynėjo nuomonei, kad sveikata buvo sutrikdyta tik būsimo žmogaus, kadangi veikos atlikimo metu, tokio fizinio asmens, kaip A. S., nebuvo. Vadovaujantis tuo, akivaizdu, kad besilaukiančios moters alkoholio vartojimas žalą daro ne žmogui, o tik būsimo žmogaus sveikatai. Remiantis tuo, BK prasme, tokie nuteistosios veiksmai neturėtų būti kvalifikuojami pagal BK 137 straipsnį, kadangi moters vaisius nėra BK 137 straipsnio dalykas. Žmogaus gyvybės pradžios neįrodo sveikatos, kaip objekto, buvimas ir tai, kad sveikatą reikia vertinti kaip vientisą procesą, nesuteikia asmeniui žmogaus statuso. Vadovaujantis BK ir kvalifikuojant veikas, negali kilti neaiškumų dėl to, ar nusikalstamos veikos darymo metu egzistavo dalykas, kuriam buvo daromas poveikis. Vaisius gali būti nusikalstamos veikos dalyku, tačiau išimtinai BK 137 straipsnio dalykas yra gyvas žmogus, o teismas, vaisių sutapatindamas su gyvu žmogumi, išplečia šio straipsnio taikymo ribas. Kita vertus, kaip ir aptarta anksčiau, sveikata neatsiranda su gimimo momentu, sveikata, kaip tokia, tampa svarbi jau užsimezgas gyvybei, kadangi vaisiaus sveikata yra tiesiogiai susijusi su jau gimusio vaiko sveikata, taigi gimusio vaiko sveikata neturėtų būti vertinama pavieniai, visiškai nesiejant jos su vaisiaus gyvybe.

Aptarus aktualią LAT bylą analizuojamos problemos kontekste, toliau bus apžvelgiamos Europos Žmogaus Teisių Teismo bylos, kuriose buvo nagrinėjimas žmogaus vaisiaus, kaip nusikaltimo, padaryto žmogaus sveikatai ir gyvybei, dalykas tam, kad būtų galima palyginti EŽTT ir Lietuvos teismų vertinimą. 2004 m. EŽTT byloje VO v. FRANCE buvo nagrinėtas gydytojo atsakomybės klausimas, kuomet besilaukiančiai pacientei atliko ne tą medicininį veiksmą, dėl to buvo būtinas aborto atlikimas. Nukentėjusioji pateikė skundą dėl netyčinio fizinio asmens sužalojimo bei negimusio vaiko nužudymo. Teismas konstatavo, kad žmogaus vaisiaus mirtis gimdoje negali būti nužudymo objektu, kadangi vaisius nebuvo laikomas

⁷⁶ Ten pat.

⁷⁷ Žr. išnašą 49: LR baudžiamojo kodekso XVIII skyrius.

⁷⁸ Žr. išnašą 7: Baudžiamoji byla Nr. 2K-1-942/2021.

žmogumi, turinčiu teisę į baudžiamojo įstatymo apsaugą. Taikant apsaugą negimusiam vaikui, turėtų būti toks teisinis reguliavimas, kuris leistų tai daryti. Žvelgiant į dabartinį reguliavimą, nėra aišku, ar motina, teisėtai naudodamasi savo teisėmis, bus patraukta atsakomybėn už tai, kad jos naudojimas jai suteiktomis teisėmis padarė žalą jos vaisiui. Tokiu atveju reikia įvertinti motinos interesus naudotis jai suteiktomis teisėmis, tokiomis kaip rūkymas, alkoholio vartojimas ir kt. santykiyje su vaisiaus interesais ir atsižvelgiant į šių teisių santykį tai sureguliuoti. Vis tik EŽTT nėra linkęs spręsti, ar negimęs vaikas turi teisę į tam tikrą apsaugą, iš esmės tai spręsti palieka pačioms valstybėms pagal jų teisinės sistemas.

Šiame kontekste atkreiptinas dėmesys ir į bylą R. R. prieš Lenkiją.⁷⁹ EŽTT savo sprendime pasisakė, kad klausimas, kada prasideda teisė į gyvybę, patenka į vertinimo laisvę, kurią nusistato kiekviena valstybė individualiai, atsižvelgdama į Konvencijos 2 str. nuostatas ir besikeičiančią ir evoliucionuojančią to meto kasdienybę ir aktualijas. Teismas laikosi tokio požiūrio, kadangi dauguma valstybių nėra nustačiusios, kada prasideda teisė į gyvybę. Visgi teismas pažymėjo, kad vaisiaus ir motinos teisės yra neatsiejamai susijusios, taip, kaip valstybės vertina ir gina vaisiaus interesus, turi būti saugomos ir motinos teisės. Negana to, teismas pažymėjo, kad nėštumo metu vaisiaus būklė ir sveikata yra nėščios moters sveikatos elementas. Iš esmės toks teismo sprendimas rodo, kad teismas nėra linkęs vertinti, kokioje apimtyje turi būti ginamas vaisius. Vis tik teismas nurodo, kad vaisiaus interesai turi būti derinami su motinos, kas reiškia, kad tiek vaisiaus, tiek motinos interesai turėtų būti vertinami, neiškeliant kažkurio vieno aukščiau kito. Kita vertus, būtina atsakyti į klausimą, ar motinos teisė į privatumą yra svarbiau už vaisiaus sveikatą. Autoriaus nuomone, vaisiaus ir motinos interesai turi būti derinami tarpusavyje ir vieno naudojimas savomis teisėmis neturi daryti žalos kitam.

Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad LAT, priimdamas apkaltinamąjį nuosprendį, padarė pradžią naujos teismų praktikos taikymui taikant baudžiamąją atsakomybę tokio pobūdžio bylose. Darbe aptarta, kad vaisiaus sveikata prasideda nuo apvaisinimo momento ir vystosi iki jo gimimo. Todėl kyla klausimas, kieno interesai yra svarbesni: motinos ar vaisiaus. Teikiant didesnę teisinę apsaugą vaisiui, būtų išvengiama ilgalaikės žalos vaisiui, o vėliau ir vaiko sveikatai, tačiau vaisiaus sveikata negali būti suabsoliutinama, kadangi teisinėje valstybėje yra svarbi ir vertinama teisių pusiausvyra. Todėl kitame skyriuje bus kalbama apie vaisiaus ir motinos interesų pusiausvyrą.

Kompromisas tarp vaisiaus ir motinos interesų

Kalbant apie moters teisės į privatumą bei vaisiaus, esančio moters iščiose, interesus bei šių interesų pusiausvyrą yra svarbi būtent moralinė gerovė, ypač turint mintyje, kad vaisius baudžiamojoje teisėje nėra žmogus, taigi, formaliai žvelgiant, jo teisės ir nėra saugomos baudžiamuoju įstatymu. Didžiausių problemų atsiranda bandant suderinti motinos bei negimusio vaiko interesus, tokius kaip, pavyzdžiui, sveikata, kadangi „<...> ne visada jo interesus būti sveikam sutampa su motinos interesais.“⁸⁰ Nepaisant to, kad vaisius baudžiamosios teisės kontekste nėra tiesiogiai saugomas, vis tik jau gimusio naujagimio sveikata, kuri yra saugoma įstatymu, yra sutrikdyta dėl motinos elgesio dar jam esant iščiose.

⁷⁹ Europos žmogaus teisių teismo byla: R.R. p. Lenkiją, Application no. 27617/04, (2011).

⁸⁰ Žr. išnašą 15: A. Gutauskas.

Todėl bent jau nagrinėjamos temos kontekste vaisiaus interesų apsauga negali būti eliminuojama. Akivaizdu, kad nėščiai moteriai nėra rekomenduojama vartoti alkoholį ar rūkyti, tačiau, kaip išsiaiškinta anksčiau, tokią teisę ji turi. John F. Banzhaf III teigia, kad „draudimas rūkyti nėščiai moteriai nepažeistų moters teisės į privatumą, kadangi jos teisės yra neatsiejamai susijusios su vaiko teise nepatirti pavojų sveikatai ar netgi gyvybei“.⁸¹ Lietuvos Respublikos įstatymai niekaip nereglamentuoja negimusio vaisiaus interesų apsaugos moters teisės į privatumą kontekste. Nėra aišku, koku atveju yra ginama vaisiaus sveikata bei kokiais atvejais pirmenybė teikiama moters teisei į privatą gyvenimą. A. Gutauskas teigimu, „Akivaizdu, jog vaiko teisė būti sveikam pranoksta motinos teisę vartoti narkotikus, alkoholį, rūkyti ir tyčiais veiksmais, nukreiptais tiesiogiai prieš negimusį vaiką, žaloti save, kas vėliau turėtų tiesioginę pasekmę vaikui.“⁸² G. Soldera ir M. B. Nava teigia, kad moters gyvensena visą nėštumo laikotarpį turi būti nukreipta išimtinai vaisiui, jo raidai bei vystymuisi, vaisiaus išnešiojimas yra neatskiriamas motinos ir negimusio vaiko ryšys, o gimimo momentas įrodo, kad vaisiaus gyvenimas ne prasideda, o tęsiasi.⁸³ Toks aiškinimas leistų teikti pirmenybę vaisiaus interesų viršenybei prieš moters interesus, kadangi motina būtų įpareigota neatlikti veiksmų, kurie akivaizdžiai prieštarautų tinkamai vaisiaus vystymosi raidai ir keltų grėsmę jo sveikatos būklei jam gimus. Kitokios nuomonės yra Dr. Debashri Banerjee, kuris teigia, kad „moteris yra individuali būtybė, turinti visišką teisę į savo kūną.“⁸⁴ Toks požiūris lemtų, kad moteris gali pati spręsti apie tai, kaip jai elgtis su savo kūnu, vartoti alkoholį, rūkyti nėštumo metu ar ne. Teoriją, kad negimęs vaisius yra tik moters kūno dalis, paneigia vaisiui atliekamos chirurginės operacijos. „Per operaciją chirurginė intervencija būna atlikta ne motinai, o kitam subjektui – negimusiajam“.⁸⁵ Vadovaujantis tuo, darytina išvada, kad motinos ir vaisiaus interesai yra atskiri, o pusiausvyra jų atžvilgiu yra būtina. Sutiktina su tokia pozicija, kadangi įvairių teisių pusiausvyra yra demokratinės visuomenės pagrindas. Pastebėtina, kad susilaikymas nuo kenksmingų medžiagų vartojimo nėštumo metu motinai iš esmės nepadarо akivaizdžios žalos, kai, tuo tarpu, motinos interesų ir teisės į privatumą iškelimas virš negimusio vaiko interesų į sveikatą padaro akivaizdžią ir tęstinę žalą vaisiui. Be to, kaip ir minėta, kiekvieno asmens teisės nėra absoliučios ir tęsiasi tol, kol nepažeidžia kito asmens teisių. Tokia pati situacija yra ir su motinos teise į privatumą – ji nėra absoliuti ir turi būti proporcinga kitoms teisėms ir interesams. Alkoholio, narkotinių medžiagų vartojimas ar rūkymas padaro neišvengiamą žalą vaisiui ir jo vystymuisi, turinčią realias pasekmes gimus gyvybingam naujagimiui. Tuo tarpu reikalavimas susilaikyti nuo žalingų veiksmų atlikimo nėštumo metu moters teisę į privatumą apriboja tik trumpą laikotarpį, negana to, neturi neigiamų išliekamųjų pasekmių. Atsižvelgiant į tai, laikytina, kad baudžiamosios atsakomybės taikymas motinai už gyvybingo naujagimio sveikatos sutrikdymą, kai žala padaryta vaisiui esant iščiose, neturėtų būti laikoma pažeidžiančia jos teises į privatą gyvenimą.

⁸¹ ASH PR: *New Law Would Ban Smoking While Pregnant Movement Gets Boost With Endorsement by Gov. Huckabee*, <<http://no-smoking.org/june06/06-14-06-5.html>>, [žiūrėta 2022 05 01].

⁸² Žr. išnašą 53: A. Gutauskas.

⁸³ Žr. išnašą 6: K. Meilius.

⁸⁴ Dr. Debashri Banerjee, „Fetus-Abortion: Is it violating Human Rights?“, *International Refereed Indexed Journal*, Volume VI, Issue I, January (2018).

⁸⁵ R. Luscombe, *Doctors save baby with rare tumor after performing first ever surgery in utero* <<http://guardian.co.uk/science/2012/jun/21/medical-research-health>> [žiūrėta 2022 05 05].

IŠVADOS

1. Lietuvoje gyvybės pradžia siejama su gimimo momentu, vyrauja „pro choice“ teorija. Vis tik galima pastebėti, kad tam tikrais atvejais (pvz. BK 129 ir BK 135 str). baudžiamosios teisės kontekste gali būti vertinamas ir vaisius.
2. Nors vaisius teisine prasme ir nėra laikytinas žmogumi, tačiau jo sveikata gali ir turi būti saugoma, atsižvelgiant į tai, kad žala, atlikta vaisiui esant iščiose, turi išliekamąjį poveikį ir jau gimus gyvybingam vaisiui bei tolimesniame jo gyvenime.
3. Motinos teisė į privatumą yra neginčijama, vis tik, jos teisės vartoti alkoholį ar rūkyti gali būti ribojamos bei privalo būti proporcingos kitų teisėms. Vertinant motinos teisę į privatumą turi būti atsižvelgiama į galimos žalos dydį ir svarbą santykyje su vaisiaus interesais.
4. Baudžiamosios atsakomybės taikymas motinai už gyvybingo naujagimio sveikatos sutrikdymą, kai žala padaryta vaisiui esant iščiose, neturėtų būti laikoma pažeidžiančia jos teises į privatą gyvenimą, atsižvelgiant į tai, kad motinos teisių į privatumą apribojimas yra trumpalaikis bei neturi neigiamų išliekamųjų pasekmių kaip vaisiaus sveikatos sutrikdymas, galintis turėti išliekamųjų reiškinių visą likusį žmogaus gyvenimą.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės aktai

1. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija (2016/C 202/02).
2. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, (1995, Nr. 40-987).
3. Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymas (1995, Nr. I-857).
4. Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas (2000 09 26, Nr. VIII-1968).
5. Lietuvos Respublikos tabako, tabako gaminių ir su jais susijusių gaminių kontrolės įstatymas (1995, Nr. I-1143).
6. Public Health act (2019).
7. Vaiko gimimo momento nustatymo įstatymas (2002 04 04, Nr. IX-837).

Teismų praktika

8. *Dėl operatyvinės veiklos*, Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo nutarimas, (2000, Nr. 39-1105).
9. *Dėl organizuoto nusikalstamumo užkardymo*, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas (2004, Nr. Nr. 602138).
10. *Dėl Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo, Lietuvos Respublikos Sveikatos draudimo įstatymo, Lietuvos Respublikos ligos ir*

motinystės socialinio draudimo įstatymo ir jo pakeitimo įstatymo kai kurių nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas (2013, Nr. 47/2009-131/2010).

11. Didžiosios Britanijos byla: CICA v. FTT and CP (CIC) (2013 UKUT 638 AAC).
12. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo byla: *Oliver Brüstle v Greenpeace*, Case C-34/10 (2011).
13. Europos žmogaus teisių teismo byla: A, B and C v. Ireland, No. 25579/05 (2010).
14. Europos žmogaus teisių teismo byla: *Bruggemann and Scheuten v. Federal Republic of Germany*, No. 6959/75, (1981).
15. Europos žmogaus teisių teismo byla: *Keegan v Ireland*, 18 EHRR 342, (1994).
16. Europos žmogaus teisių teismo byla: *Kroon and Others v. the Netherlands*, application number 00018535/ 1 (1994).
17. Europos žmogaus teisių teismo byla: R.R. p. Lenkiją, Application no. 27617/04, (2011).
18. *Valstybė p. A.J.(S).*, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2016, Nr. 2K-367-697/2016).
19. *Valstybė p. D. D.*, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, (2008, Nr. 2K-68/2008).
20. *Valstybė p. G. K.*, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2006, Nr. 2K-470/2006).
21. *Valstybė p. R.S.*, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2021, Nr. 2K-1-942/2021).

Specialioji literatūra

22. Борзакова., Г. Н., Комисарова В. С. и др. „Уголовного право России: особенная часть“ (Москва: Зерцало-м, 2005).
23. Drakšienė A., *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras, II dalis*, (Vilnius: VĮ. Registrų centras, 2009).
24. Иванова В., *Преступное насилие: Учебное пособие для ВУЗов* (Москва: М.: ЮИМВД РФ, Книжный мир, 2000).
25. Jankauskas K., Jarašūnas E., Staugaitytė V., *Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo*.
26. *oficialios doktrinos nuostatos 1993-2009*, (Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2011).
27. Klimka, A., *Baudžiamoji atsakomybė už nusikaltimus gyvybei ir sveikatai*. (Vilnius: Mintis, 1964).
28. Narbekovas A. ir kt., *Medicina, etika ir teisė apie žmogų iki gimimo: mokslinė monografija* (Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2012).
29. Nocius J., „Nusikaltimai žmogui. Mokomoji priemonė.“ (Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998).
30. Pėstininkas A., *Nusikaltimai asmeniui*. (Vilnius: Mintis, 1984).
31. Piesliakas V., *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga*. (Vilnius: Justitia, 2006);
32. Pikelis V., *Baudžiamosios teisėkūros labirintai. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato nutarimas ir teismų praktika taikant Baudžiamojo kodekso 178 ir 180 straipsnius*. (2011).

33. Ваумина Т. И., Волостнов П. А. и др. „Уголовное право: особенная часть.“ (Москва: Норма-инфора, 1998).
34. V. S. ir kt. *Komentarij k Ugolovnomu kodeksu Rossijskoj Federacii*. (Moskva: Jurist, 1997).
35. Aliukonienė R., „Sunkus sveikatos sutrikdymas: teorinės ir praktinės kvalifikavimo problemos.“ *Daktaro disertacija „Socialiniai mokslai: teisė“*, (Vilnius, 2007).
36. Ancelis P., Andriuškevičienė R., Bandzevičienė R. ir kt., „Teisiniai medicininiai smurto aspektai.“ (Vilnius: LTU, 2002).
37. Araminaitė V., „Prenatalinė diagnostika: visuomenės sveikatos ir bioetikos aspektai“, *Visuomenės sveikata* (Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto Visuomenės sveikatos instituto Medicinos istorijos ir etikos skyrius, 2011).
38. Banerjee D., „Fetus-Abortion: Is it violating Human Rights?“, *International Refereed Indexed Journal*, Volume VI, Issue I, January (2018).
39. Bikelis S., „Neturtinės žalos atlyginimas (?) baudžiamosiose bylose dėl gyvybės atėmimo ir sunkaus sveikatos sutrikdymo“, *Teisės problemos* (2011).
40. Brazier M., Suzanne Ost, Bioethics, „Medicine and the Criminal Law. Medicine and Bioethics in the Theatre of the Criminal Process“ Volume 3. Cambridge University Press (2013).
41. Chandler-Garcia L., „Who Is a Person and Why? A Study of Personhood in Theory and the Law“, *Faculty of the Graduate School of the University of Maryland* (2012).
42. Dorscheidt J., „The unborn child and the UN Convention on Children’s Rights: the Dutch perspective as a guideline“. *The International Journal of Children’s Rights*, (1999).
43. Gutauskas A., „Baudžiamoji atsakomybė už gimusio gyvybingo vaiko sunkų sveikatos sutrikdymą dėl neatsargumo“, *Teisės apžvalga* (2021).
44. Gruodytė E., „Aborto teisinio reglamentavimo aspektai Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijos kontekste“ (2012).
45. Haaf L., „Unborn and Future Children as New Legal Subjects: An Evaluation of Two Subject-Oriented Approaches—The Subject of Rights and the Subject of Interests“.
46. JG. Eriksson, „The role of genes in growth and later health“, Nestle Nutr Workshop Ser Pediatr Program (2008).
47. Kavoliūnaitė E., „Žmogaus vaisiaus gyvybės apsauga baudžiamojoje teisėje“, *Teisės problemos* (2006, Nr. 2 (52)).
48. Kirchner S., „Europos žmogaus teisių konvencijos 2 straipsnio 1 dalies 1 sakinio taikymas prenatalinėje stadijoje“ (Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2012).
49. Marcinauskaitė R., „Psichinės bei fizinės prievartos sąsajos probleminiai aspektai baudžiamosios teisės doktronoje ir teismų praktikoje“ *Jurisprudencija* (2008, Nr. 11 (113)).
50. Meilius K., „Nasciturus statusas antikinėje ir modernioje kultūroje bei teisėje. Medicina, etika ir teisė apie žmogų iki gimimo.“ (Kaunas: Vytauto Didžiojo Universitetas, 2012).

51. Milinis A., Baranskaitė A. ir Abramavičius A. „Probleminiai žmogaus gyvybės pradžios ir pabaigos klausimo aspektai nužudymo kontekste“ (2011, 18(3)).
52. Narbekovas A., „Kaip atpažinsime klonuotą žmogų?“ (Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, Mykolo Romerio universitetas, 2006).
53. Narbekovas A., „Prenatalinė etika“.
54. Rachel Herring, Betsy Thom, „The Right to Take Risks: Alcohol and Older People“, *Social policy and administration* (1997).
55. Serapinas D., Bartkevičienė D., „Prenatalinės žmogaus raidos svarba. Gyvybės teisinės apsaugos svarba“, *Sveikatos mokslai* (2006).
56. Stoškus K., „Žmogaus būties prenatalinė būklė: jos neliečiamumo etinis pagrindimas“.
57. Verbickas M., „Naujųjų technologijų įtaka sveikatos teisei“ (Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas, 2021).
58. Žiobienė E., „Aktualios konstitucinės teisės į privatų gyvenimą apsaugos problemos“, *Jurisprudencija* (2005), t. 64(56).

Internetiniai šaltiniai

59. *ASH PR: New Law Would Ban Smoking While Pregnant Movement Gets Boost With Endorsement by Gov. Huckabee*, <<http://no-smoking.org/june06/06-14-06-5.html>>, [žiūrėta 2022 05 01].
60. *Constitution of the world health organization* <<https://apps.who.int/gb/bd/PDF/bd47/EN/constitution-en.pdf?ua=1>> [žiūrėta 2022 04 30].
61. *Lietuvių kalbos žodynas* <<http://www.lkz.lt/?zodis=sveikata&id=24264840000>> [žiūrėta 2022 02 02].
62. *Lietuvos bioetikos komitetas, kamieninių ląstelių tyrimai*, <<http://bioetika.sam.lt/index.php?3994503013>> [žiūrėta 2022 05 02].
63. *Luscombe R., Doctors save baby with rare tumor after performing first ever surgery in utero* <<http://guardian.co.uk/science/2012/jun/21/medical-research-health>> [žiūrėta 2022 05 05].
64. *Suomijos Respublikos konstitucijos 7 str. 1 d.* <<https://oikeusministerio.fi/en/constitution-of-finland>> [žiūrėta 2022 04 04].
65. *Vokietijos Federacinės Respublikos Konstitucija 2 str. 2 d.* <<https://www.bmi.bund.de/EN/topics/constitution/constitutional-issues/constitutional-issues.html>> [žiūrėta 2022 04 04].

SUMMARY

DOES CRIMINAL LIABILITY FOR THE IMPAIRMENT OF THE HEALTH OF A NEWBORN INFANT IF THE UNLAWFUL CONDUCT WHICH CAUSED THE HEALTH EFFECTS OF THE CHILD IN THE WOMB INFRINGE THE MOTHER'S RIGHT TO PRIVACY?

Health, as a public good, is one of the greatest values of modern nations. Still, as the world and medicine and the legal system evolve, more and more complex issues begin to be examined. For many years now, legal scholars have been debating what constitutes a human being, from what moment a person is born, but it has recently been debated whether health can really only be protected from birth, or whether certain rights or legitimate interests may be protected even when the fetus is still in mother's womb. It is usual that when the question of the protection of the fetus is raised, the rights of the mother are encountered as well. It is in this context that the woman's right to privacy is important. The mother's right to privacy is increasingly being defended in a modernizing world. This right is not absolute and can sometimes be restricted by the rights of others. The fetus in the mother's womb may have a certain right to health, but its legal protection in each state begins at a different point in time. It is not clear whose interests need to be protected more: the mother's right to privacy or the fetus' right to health.

During the research, the following elements were analyzed: the object of the crime against human health, the subject matter, the right to health, the moment of the beginning of life, the signs of vitality and the mother's right to privacy while drinking alcohol, smoking or consuming other harmful substances. An analysis of the legal systems of different states and an analysis of the practice of Lithuanian courts were also performed.

The investigation has shown that the imposition of criminal liability on a mother for a serious damage for fetus' health while the fetus is in the womb should not infringe her right to privacy, and that such a restriction on her rights is short-lived and avoids serious consequences for the fetus' health.

First of all, during the research it was established that the beginning of life in Lithuania is connected with the moment of birth; the "pro choice" theory prevails. However, although the legislation does not directly provide legal protection for the fetus, recent case law has shown that in some cases additional fetal protection is provided for the fetus in the womb.

An analysis of the mother's right to privacy has shown that the mother's right to privacy is indisputable, however, like many other rights of the individual, it may be limited and must be proportionate to the rights of others. The extent and importance of the potential harm in relation to the rights of others must be taken into account when assessing the mother's right to privacy.

Finally, it has been established that the imposition of criminal liability on a mother for the impairment of the health of a viable newborn in the womb should not be considered to infringe her right to privacy, given that the restriction of the mother's right to privacy is short-lived and has no lasting effects on the fetus where a health disorder can have persistent phenomena for the rest of a person's life. Fetal development has also been shown to be an integral process, starting from the moment of fertilization in the mother's womb and lasting throughout his/her life. In this context, it should be considered that his/her interests should be protected to a certain extent.

KEY WORDS

Fetus, health impairment, private life.